

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2026.1.16042>**Марія Шостацька**ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1835-8348>**Олександр Кобилянський**ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9724-1470>*Вінницький медичний коледж імені академіка Д. К. Заболотного***ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****Mariia Shostatska, Oleksandr Kobylyanskyi***Vinnitsia Medical College named after Academician D. K. Zabolotny***ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS
IN HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS
UNDER MARTIAL ARTS CONDITIONS**

Анотація. У статті досліджено вплив воєнного стану на організацію освітнього процесу в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти України. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення безперервної та якісної підготовки медичних фахівців в умовах збройної агресії, підвищених безпекових ризиків, кадрових втрат і обмеженого доступу до матеріально-технічної та клінічної бази. Проаналізовано основні виклики, з якими зіткнулися заклади медичної освіти, зокрема порушення стабільності освітнього процесу, складнощі впровадження дистанційного та змішаного навчання, зниження якості практичної підготовки здобувачів освіти, а також зростання психоемоційного навантаження на викладачів і студентів. У роботі розглянуто трансформацію форм, методів і технологій навчання в умовах воєнного стану, визначено роль цифрових платформ, симуляційних технологій та гнучких освітніх моделей у підтриманні професійної підготовки майбутніх медичних працівників. Особливу увагу приділено проблемам кадрового забезпечення та необхідності адаптації освітніх програм і системи оцінювання результатів навчання до кризових умов. На основі аналізу чинної нормативно-правової бази України та практичного досвіду функціонування медичних закладів освіти сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності організації освітнього процесу. Запропоновані заходи спрямовані на забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, збереження якості медичної освіти, посилення психологічної підтримки та підвищення стійкості освітньої системи в умовах воєнного стану. Результати дослідження можуть бути використані в управлінській та освітній практиці медичних закладів вищої і фахової передвищої освіти. Перспективи подальших досліджень: порівняльний аналіз українського досвіду з міжнародним, оцінення довгострокових наслідків гібридних форм та розроблення моделей підтримки в екстремальних умовах.

Ключові слова: медична освіта; освітній процес; заклади вищої освіти; фахова передвища освіта; дистанційне та змішане навчання; практична підготовка; безпека освітнього середовища; психологічна підтримка.

Abstract. The article examines the impact of martial law on the organisation of the educational process in higher and pre-higher medical education institutions in Ukraine. The relevance of the topic is determined by the need to ensure continuous and high-quality training of medical specialists in conditions of armed aggression, increased security risks, personnel losses and limited access to material, technical and clinical resources. The main challenges faced by medical education institutions are analysed, in particular, the disruption of the educational process, the difficulties of implementing distance and blended learning, the decline in the quality of practical training for students, and the increase in the psycho-emotional burden on teachers and students. The paper examines the transformation of forms, methods, and technologies of education in the context of martial law and defines the role of digital platforms, simulation technologies, and flexible educational models in supporting the professional training of future medical workers. Particular attention is paid to the problems of staffing and the need to adapt educational programmes and the system of assessing learning outcomes to crisis conditions. Based on an analysis of the current regulatory framework in Ukraine and practical experience in the functioning of medical educational institutions, practical recommendations are formulated to improve the efficiency of the educational process. The proposed measures are aimed at ensuring the safety of participants in the educational process, maintaining the quality of medical education, strengthening psychological support, and increasing the resilience of the educational system in conditions of martial law. The results of the study can be used in the management and educational practice of higher and pre-higher medical education institutions. Prospects for further research: comparative analysis

of Ukrainian experience with international experience, assessment of the long-term consequences of hybrid forms, and development of support models in extreme conditions.

Key words: medical education; educational process; higher education institutions; pre-higher professional education; distance and blended learning; practical training; safety of the educational environment; psychological support.

Вступ. Запровадження воєнного стану в Україні внаслідок збройної агресії суттєво вплинуло на всі сфери суспільного життя, зокрема на систему освіти. Особливо відчутними ці зміни стали для медичних закладів вищої та фахової передвищої освіти, які виконують стратегічно важливу функцію підготовки медичних кадрів у період підвищеного навантаження на систему охорони здоров'я. Необхідність забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах небезпеки, обмеженого доступу до матеріально-технічної бази, кадрових втрат і психологічного напруження зумовила перегляд традиційних підходів до організації навчання. Воєнний стан актуалізував упровадження гнучких форм освітнього процесу, активне використання дистанційних і змішаних технологій навчання, адаптацію освітніх програм та методів оцінювання результатів навчання. Водночас медична освіта, яка значною мірою базується на практичній підготовці, зіткнулася з додатковими викликами, пов'язаними з обмеженням доступу до клінічної бази та необхідністю дотримання вимог безпеки учасників освітнього процесу. У цьому контексті дослідження впливу воєнного стану на організацію освітнього процесу в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти є надзвичайно актуальним. Аналіз змін, проблем і напрацьованих рішень дає змогу визначити ефективні механізми забезпечення якості медичної освіти в умовах кризових викликів та окреслити перспективи її подальшого розвитку.

Мета статті – на основі аналізу умов функціонування медичних закладів вищої та фахової передвищої освіти в період воєнного стану визначити ключові проблеми організації освітнього процесу та розробити практичні рекомендації щодо забезпечення його безперервності, безпеки й якості підготовки медичних фахівців в умовах кризових викликів.

Теоретична частина. Забезпечення неперервності навчання в умовах воєнного стану обговорюється в науковому дискурсі з 2022 року. Питання адаптації здобувачів вищої освіти медичних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня до умов навчання в закладах вищої освіти досліджували А. Грекова, Я. Бурдіна, І. Грідіна, А. Ширикалова (Grekova, Burdina, Gridina & Shiryakalova, 2023). За результатами проведеного авторами емпіричного дослідження встановлено, що більшість студентів-першокурсників уже на другому місяці навчання демонстрували достатній рівень адаптації до реалій воєнного стану, зокрема до онлайн-формату навчання, частого

переміщення до бомбосховищ, проблем зі стабільністю інтернет-з'єднання, а також до необхідності швидкого реагування, ефективного тайм-менеджменту та подолання емоційного хвилювання, пов'язаного з переходом до дорослого самостійного життя та новим етапом професійного становлення. Водночас 8% респондентів виявили нездатність адаптуватися до умов організації освітнього процесу у ЗВО, що свідчить про наявність значних труднощів у пристосуванні до академічного середовища в екстремальних умовах. У публікації Л. Ковтун, М. Гришчук та І. Двудят-Лешневської (Kovtun, Hryshchuk & Dvulyat-Leshnevskaya, 2022) проведено аналіз стану медичної освіти в Україні в умовах воєнного стану. Автори зазначають, що для ефективної організації освітнього процесу в медичних закладах вищої освіти та забезпечення практичної підготовки студентів необхідно подолати низку ключових проблем, зокрема: перехід до нових форматів навчання, втрату кваліфікованого науково-педагогічного складу, зниження професійної кваліфікації лікарів-практиків, відтік іноземних студентів, а також зменшення престижу лікарської професії.

М. Бичко (2025) провела порівняльний аналіз академічної успішності майбутніх лікарів у період дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 та офлайн-навчання в умовах воєнного стану. У дослідженні описано виклики освітнього процесу в медичних закладах вищої освіти України, спричинені пандемією COVID-19 та повномасштабним збройним конфліктом з акцентом на досвід Полтавського державного медичного університету. Авторкою детально схарактеризовано зміни та нововведення в системі оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, які впроваджено під час організації освітнього процесу в нестандартних і вимушених умовах. Також проаналізовано вплив цих змін на формування професійних компетентностей студентів-медиків та довготривалі наслідки їх застосування.

Узагальнення наявних натеper публікацій з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що воєнний стан в Україні зумовив низку системних проблем в організації освітнього процесу в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти. Насамперед це стосується гарантування безпеки учасників освітнього процесу, що стало пріоритетним завданням адміністрації закладів освіти. Постійні повітряні тривоги, загроза обстрілів та обмежені можливості укриття істотно впливають на стабільність проведення навчальних занять, особливо очного фор-

мату. Суттєвою проблемою є обмежений доступ до клінічної та матеріально-технічної бази. Значна частина лікувальних установ функціонує в умовах підвищеного навантаження або зазнала руйнувань, що унеможливує повноцінну практичну підготовку здобувачів освіти. У результаті виникає потреба в пошуку альтернативних форм формування професійних компетентностей.

Окремої уваги потребує кадрове забезпечення освітнього процесу. Мобілізація, вимушене переміщення та професійне перевантаження викладачів і медичних працівників негативно позначаються на якості навчання та ускладнюють реалізацію освітніх програм у повному обсязі. Перехід до дистанційних і змішаних форм навчання, хоча й став необхідним кроком, супроводжується низкою організаційних і технічних труднощів. Нерівний доступ до цифрових ресурсів, нестабільне інтернет-з'єднання, а також різний рівень цифрової компетентності викладачів і здобувачів освіти створюють додаткові бар'єри в освітньому процесі. Важливою проблемою залишається зниження якості практичної підготовки майбутніх медичних фахівців. Обмеження безпосередньої роботи з пацієнтами та клінічним обладнанням потребує впровадження симуляційних технологій і оновлення методик навчання, що не завжди можливо в умовах обмежених ресурсів. Крім того, воєнні дії спричиняють значне психоемоційне навантаження на учасників освітнього процесу, що позначається на мотивації до навчання та професійної діяльності (Povch, Kurbanov & Prudnikova, 2023). Це зумовлює необхідність інтеграції елементів психологічної підтримки в освітнє середовище. Отже, окреслені проблеми потребують системного осмислення та розроблення практичних механізмів адаптації освітнього процесу до умов воєнного стану з метою збереження якості медичної освіти та кадрового потенціалу галузі охорони здоров'я.

Узагальнення теоретичних розвідок та власного практичного досвіду дозволяє стверджувати, що забезпечення ефективної організації навчання в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану потребує інтеграції правових вимог, адаптації освітніх технологій і підтримки учасників освітнього процесу. У цьому контексті пропонуємо такі можливі шляхи їх вирішення:

1. Розроблення методичних рекомендацій щодо використання гнучких форм навчання (дистанційного та змішаного). Доцільність зазначеного підходу в умовах надзвичайних ситуацій визначена в низці публікацій (Movolana, Kuzuk & Komyshan, 2025; Kuzmenko et al., 2023; Dembitska, et al., 2024). Науковці зазначають, що постійна загроза ракетних обстрілів та атак дронів робить

перебування великої кількості осіб в аудиторіях небезпечним. Дистанційна форма дозволяє продовжувати навчання без фізичної присутності в одному приміщенні, а змішана – мінімізувати час перебування в закладі освіти, переводячи теоретичні заняття онлайн, а практичні – невеликими групами в безпечні періоди. Крім того, блекаути, відсутність електроенергії, пошкодження інфраструктури, евакуація закладів або окремих підрозділів призводять до неможливості регулярних очних занять. Гнучкі форми дають змогу швидко перемикатися між форматами без припинення навчання, що критично важливо для медичної освіти, де перерви призводять до втрати клінічних навичок і зниження якості підготовки. Разом із тим проведене серед науково-педагогічного персоналу опитування (рис. 1) підтвердило, що методичне та технічне забезпечення є критичними проблемами щодо організації освітнього процесу в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану.

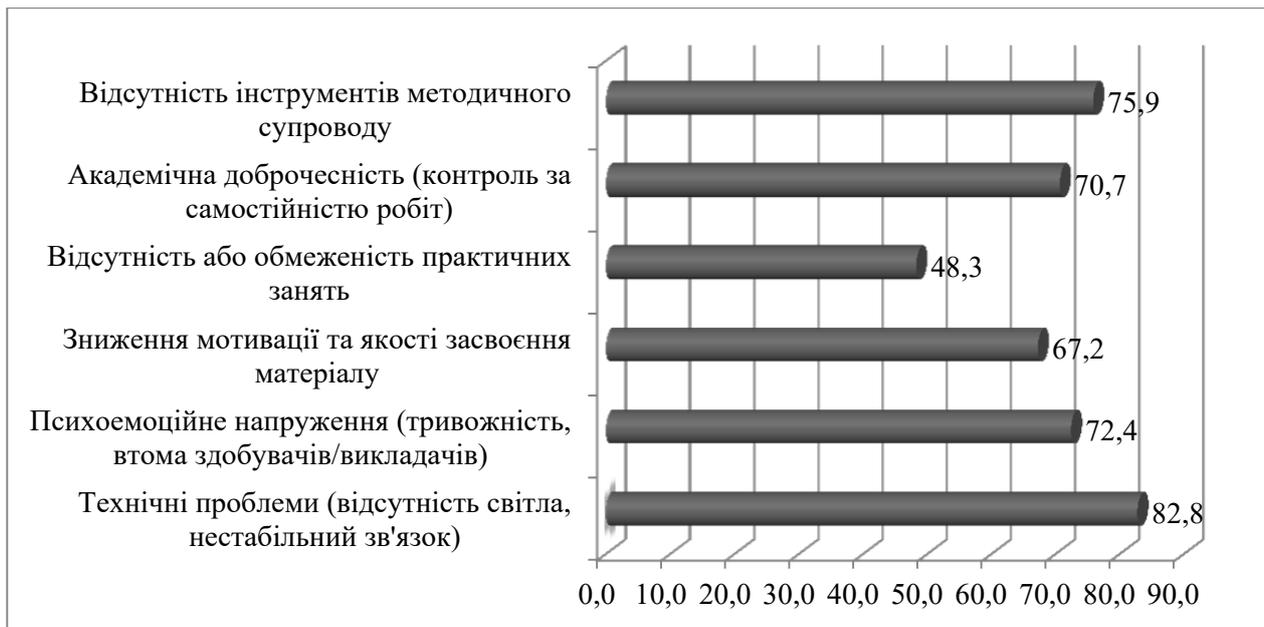
У воєнний час дистанційне та змішане навчання стають основним механізмом збереження системи медичної освіти, запобігання втраті кадрів, забезпечення безперервності підготовки фахівців, яких країна гостро потребує для фронту та тилу. Без гнучких форм значна частина студентів-медиків просто не змогла би продовжувати навчання, а система вищої медичної освіти зазнала б колапсу.

2. Розширення використання симуляційних технологій. Для забезпечення практичної підготовки здобувачів медичних спеціальностей рекомендується активно застосовувати симуляційне навчання, віртуальні тренажери та інтерактивні клінічні кейси. Це дозволить компенсувати обмежений доступ до реальної клінічної бази під час дії воєнного стану. Міжнародний досвід їх використання підтверджує перспективність зазначеного підходу (Ayaz & Ismail, 2022).

3. Підтримка кадрового потенціалу закладів освіти. Адміністраціям навчальних закладів варто оптимізувати педагогічне навантаження, залучати викладачів-практиків, а також забезпечувати підвищення кваліфікації викладачів із цифрових технологій навчання. Такі заходи сприятимуть стабільності та якості реалізації освітніх програм.

4. Методичний супровід та уніфікація цифрових платформ. Органи управління освітою та заклади повинні уніфікувати освітні платформи та інструменти дистанційного навчання, забезпечити доступ до цифрових ресурсів і надати методичну підтримку викладачам та здобувачам освіти для їх ефективного використання.

5. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу. З огляду на високий рівень психоемоційного навантаження під час війни доцільним є впровадження системи психологічної

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання, щодо проблем дистанційного навчання в умовах воєнного стану

підтримки: консультації психологів, тренінги зі стресостійкості, створення груп взаємопідтримки тощо (Kozak, Rudynskyi, & Kozak, 2021).

6. Моніторинг і адаптація освітнього процесу. Регулярний моніторинг якості навчання, опитування здобувачів освіти та викладачів щодо ефективності впроваджених змін і гнучке коригування освітніх програм відповідно до поточних викликів сприятимуть підвищенню стійкості освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений аналіз впливу воєнного стану на організацію освітнього процесу в медичних закладах вищої та фахової передвищої освіти свідчить про суттєву трансформацію системи підготовки фахівців охорони здоров'я в Україні з лютого 2022 року. Воєнний конфлікт зумовив переорієнтацію традиційних форм навчання на гнучкі моделі, зокрема дистанційні та змішані формати, що забезпечило безперервність освітнього процесу попри загрози безпеці, блекауту та обмежений доступ до клінічних баз. Ключовими викликами виявилися втрата кваліфікованого викладацького складу, зниження мотивації студентів, відтік іноземних здобувачів освіти та зменшення престижу лікарської професії, що призвело до необхідності впровадження інноваційних підходів, як-от симуляційне навчання та інтеграція елементів тактичної медицини в освітні про-

грами. Разом із тим воєнний стан стимулював позитивні зміни, зокрема посилення практичної орієнтованості підготовки, зокрема за рахунок інтеграції в освітні програми курсів тактичної медицини, розвиток цифрових платформ для теоретичних занять та пошуку шляхів формування психоемоційної стійкості у студентів і викладачів. Загалом, трансформація медичної освіти в умовах війни не лише зберегла систему, але й підвищила її адаптивність, підготувавши фахівців до роботи в кризових ситуаціях.

Перспективним вважаємо проведення порівняльного аналізу ефективності гібридних форм навчання в закладах медичної освіти України з досвідом країн, що пережили подібні конфлікти, з акцентом на довгострокові наслідки для якості професійної підготовки. Крім того, доцільно глибше вивчити психологічні аспекти адаптації студентів-першокурсників, розробивши моделі психологічної підтримки з використанням цифрових інструментів. Також доцільним є дослідження мотиваційних факторів для повернення викладачів і студентів, які евакуювалися за кордон, з метою розроблення стратегій збереження кадрового потенціалу. Загалом, подальші дослідження мають бути орієнтованими на створення стійкої моделі медичної освіти, здатної протистояти будь-яким кризам, з урахуванням глобальних тенденцій цифровізації та інтернаціоналізації.

Інформація про фінансування. Автори заявляють про відсутність фінансування для проведення цього дослідження та написання цієї статті.

Інформація щодо конфлікту інтересів. Автори заявляють про відсутність будь-яких реальних або потенційних конфліктів інтересів.

References

1. Ayaz, O. & Ismail, F. W. (2022). Healthcare simulation: A key to the future of medical education – A review. *Advances in Medical Education and Practice*, 13, 301–308. DOI: <https://doi.org/10.2147/AMEP.S353777>

2. Bodnar, P. Y., Bedenyuk, A. D., Bodnar, T. V. & Bodnar, L. P. (2022). Paradyhma vyshchoi medychnoi osvity v umovakh viiny ta hlobalnykh vykykiv XXI stolittia [The paradigm of higher medical education in the context of war and global challenges of the 21st century]. *Academic Visions*, 14. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7508256> [in Ukrainian].

3. Bychko, M. (2025). Porivnialnyi analiz akademichnoi uspishnosti maibutnykh likariv pid chas dystantsiinoho navchannia pid chas COVID-19 ta ochnoho navchannia v umovakh voiennoho stanu [Comparative analysis of the academic performance of future doctors during distance learning during COVID-19 and offline learning during martial law]. *Osvita. Innovatsiia. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 13(3), 18–23. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i3-003> [in Ukrainian].

4. Dembitska, S., Kuzmenko, O., Savchenko, I., Demianenko, V. & Hanna, S. (2024). Digitization of the educational and scientific space based on STEAM education. In M. E. Auer, U. R. Cukierman, E. Vendrell Vidal, & E. Tovar Caro (Eds.), *Towards a hybrid, flexible and socially engaged higher education. ICL 2023 (Lecture Notes in Networks and Systems, Vol. 901)*.

5. Grekova, A. V., Burdina, Ya. F., Gridina, I. R. & Shiryakalova, A. O. (2023). Vplyv voiennoho stanu na adaptatsiiu studentiv-pershokursnykiv medychnoho universytetu [The impact of martial law on the adaptation of first-year medical university students]. *Odeskyi medychnyi zhurnal – Odesa Medical Journal*, 2(183), 2–21. DOI: <https://doi.org/10.54229/2226-2008-2023-2-21> [in Ukrainian].

6. Kovtun, L. O., Hryshchuk, M. I. & Dvuliat-Leshnevskaya, I. S. (2022). Osoblyvosti navchannia studentiv-medykiv v umovakh voiennoho stanu [Features

Внесок автора (кожного з авторів). Марія Шостацька – визначення концепції дослідження, підготовка рукопису – первинний текст;

Олександр Кобилянський – підбір методів дослідження, наукове керівництво, підготовка рукопису – перегляд і редагування.

Автор схвалив остаточний варіант рукопису.

of teaching medical students in conditions of martial law]. *Perspektyvy ta innovatsii v nauksi – Prospects and Innovations in Science (Series “Pedagogy”, Series “Psychology”, Series “Medicine”)*, 11(16), 67–79. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-67-79](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-67-79) [in Ukrainian].

7. Kozak, N., Rudynskyi, O. & Kozak, D. (2021). Zastosuvannia dystantsiinoho navchannia pid chas bezpererвноho profesiinoho rozvytku viiskovykh likariv v Ukrainiskii viiskovo-medychnii akademii: pilotne doslidzhennia [Pilot study applying distance learning during continuous professional development of military doctors in the Ukrainian Military Medical Academy]. *Suchasni aspekty viiskovoi medytsyny – Contemporary Aspects of Military Medicine*, 28(1), 10–23. [in Ukrainian].

8. Kuzmenko, O., Dembitska, S., Miastkovska, M., Savchenko, I. & Demianenko, V. (2023). Onto-oriented information systems for teaching physics and technical disciplines by STEM-environment. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP)*, 13(2), 139–146. DOI: <https://doi.org/10.3991/ijep.v13i2.36245>

9. Movolana, N., Kuzyk, P. & Komyshan, I. (2025). Pidhotovka maibutnykh medychnykh fakhivtsiv v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Preparation of future medical professionals in Ukraine during martial law]. *Perspektyvy ta innovatsii v nauksi – Prospects and Innovations in Science*, 50. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-2382-2398](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-2382-2398) [in Ukrainian].

10. Povch, O. A., Kurbanov, A. K. & Prudnikova, O. B. (2023). Shchodo pidvyshchennia yakosti dystantsiinoho navchannia v medychnykh zakladakh osvity Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiina bezpeka ta tsyfrovizatsiia [On improving the quality of distance learning in medical educational institutions in Ukraine during martial law: Information security and digitalisation]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 57(2), 125–129. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.24> [in Ukrainian].

Електронна адреса для листування: akobilanskiy@gmail.com

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)